

Шемаєв Володимир Миколайович**Shemaiev Volodymyr,**

д-р військ. наук, проф.,

головний консультант відділу оборонно-промислової
та військово-технічної політики,

Національний інститут стратегічних досліджень,

м. Київ, Україна

ORCID ID 0009-0003-2568-5587

Юрків Надія Ярославівна**Yurkiv Nadiia,**

д-р екон. наук, професор,

радник директора,

Національний інститут стратегічних досліджень,

м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0003-4434-6698

Онофрійчук Андрій Петрович**Onofriychuk Andriy,**

канд. екон. наук,

Воєнна академія імені Євгенія Березняка,

м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-4370-0176

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ: ПОСТАНОВКА НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Глобалізований світ стає все більш непередбачуваним і турбулентним, адже стиль управління індустріальної епохи стає вразливим до сучасних викликів. У бізнесі, як і у військовій справі, вміння швидко реагувати й пристосуватися критично важливе і стає ще ціннішим за часів, коли розвиток технологій і руйнівні сили щоразу збільшують швидкість змін. Саме тому потрібні нові шляхи для спілкування і співпраці. В сучасному світі креативність – результат колективних зусиль, а новаторство – це командна робота.

Сьогодні складні системи, що мають багато взаємопов'язаних елементів, зокрема, як воєнно-економічна сфера держави, можуть виявитися крихкими внаслідок подій, що характеризуються як поняття «ефект метелика», оскільки їхні складові часом хаотично та екстремально змінюються і непередбачувано поводяться.

Отже, особливості ситуацій, що складаються у сучасних воєнних конфліктах (та, відповідно, підготовці до оборони) характеризуються небаченими досі рівнем взаємозв'язків, взаємовпливом факторів і швидкістю їх змін, багатоаспектністю (гібридністю) впливу, кількісним та якісним характером параметрів опису ситуації, що зміцнюють або руйнують стійкість оборони.

Характеризуючи проблеми, з якими зіткнулися організації, Бен Рамалінгем назвав їх «раптовим свавільним вихором, який створили соціальні мережі». Практики, які б'ються над розв'язанням цих проблем, вживають дещо інший термін, який відрізняється від оптимістичного «взаємопов'язаний». Вони використовують поняття «розривність», «дезінтеграція» і нещодавно створений військовий акронім VUCA (volatility – мінливість, uncertainty – невизначеність, complexity – складність, ambiguity – неоднозначність) [1].

Відповідно, щоб реагувати на виклики сучасності, потрібні моделі управління, які базуються не стільки на плануванні й передбаченні, як на еластичній адаптації до мінливих обставин. Організації, які хочуть досягти успіху, повинні бути мережевими, а не

ізолюваними, їхньою метою має бути не тільки ефективність, а послідовна організаційна адаптивність. Щоб створити середовище для таких змін, потрібні серйозні зрушення у когнітивних та організаційних моделях, а також послідовні зусилля керівництва.

Отже, ефективність, яка колись була єдиним критерієм успіху, тепер має доповнюватися адаптивністю структур, процесів і способів мислення.

Внаслідок цього традиційне планування та прогнозування у військовій діяльності та, зокрема, у військово-економічній сфері стає майже неефективним, а ефективність організацій поступово перетворюється на досягнення послідовної організаційної адаптивності, що вимагає нової якості як від військового управління, так і від усієї системи забезпечення обороноздатності країни. Водночас традиційна вертикальна система забезпечення обороноздатності держави в таких умовах часто виявляється не здатною до еластичної адаптації до мінливих обставин та адекватного реагування на виклики сучасності.

Тому для отримання успіху необхідні як масштабні переваги, що надає ефективність, так і гнучкість та адаптивність. Однак слід знайти спосіб досягти адаптивності, не втративши традиційних переваг. Це є складним завданням, оскільки більшість найефективніших практик прямо обмежує адаптивність.

Вказані умови загострюють існуюче протиріччя у практиці воєнно-економічного забезпечення обороноздатності держави, яке полягає у наступному. Вимога ефективно протистояти наявним загрозам забезпеченню воєнно-економічних потреб держави на достатньому рівні (забезпечення оборонного бюджету, оборонно-промислового комплексу (ОПК), військово-технічне співробітництво (ВТС), системи військової логістики, добровольчих формувань територіальних громад та руху опору тощо), а також швидко відновлювати обороноздатність після кризових ситуацій у спосіб активної адаптації до змін безпекового середовища й відновлення функціонування – з *одного боку*, й традиційною практикою діяльності щодо забезпечення обороноздатності держави із застосуванням жорсткої ієрархічної (механістичної, вертикальної) системи управління (в т.ч. здійснення планування та прогнозування, організації та контролю процесів), яка спрямована до досягнення ефективності – з *іншого боку*.

Наявність цього протиріччя актуалізує необхідність вирішення практичної проблеми формування адаптивності у забезпеченні воєнно-економічних потреб держави в умовах значного підвищення рівня невизначеності, обумовленого зростанням ступеня складності та швидких змін безпекового середовища з урахуванням ресурсних обмежень держави (рис. 1).

Рис. 1. Зміст прагматичної проблеми дослідження забезпечення воєнно-економічної стійкості держави

Вказана прагматична проблема вимагає нагального врахування та вирішення, але на даний час її вирішення ускладнюється внаслідок наявності низки протиріч у науці, серед яких є методологічне протиріччя між тим, що наука має методологічні та методичні засади

управління забезпеченням обороноздатності, що базується на принципах централізації, ієрархічності, жорсткій системі ресурсного планування та прогнозування, організації процесів та контролю з метою досягнення ефективності процесів – з одного боку, та тим, що від науки вимагається наявність методологічних та методичних засад управління забезпеченням воєнно-економічної стійкості (resilience) в умовах непередбачуваних загроз: побудови системи, що стійко утримує / відповідає на удари або навіть отримує вигоду від них шляхом еластичної адаптації до мінливих обставин.

Це дозволяє говорити про наукову доцільність і практичну корисність постановки і вирішення наукової проблеми, що полягає у розробці концептуальних та методологічних основ забезпечення воєнно-економічної стійкості держави на підставі знайдення балансу між ефективністю та адаптивністю структур, процесів і способів мислення щодо забезпечення обороноздатності країни, зменшення її уразливості в умовах різкого збільшення воєнно-економічних потреб, обумовленого високим рівнем турбулентності й непередбачуваності сучасного безпекового середовища з урахуванням існуючих ресурсних обмежень на підставі розробки концептуальних, методологічних, інструментальних та прикладних компонентів (рис. 2).

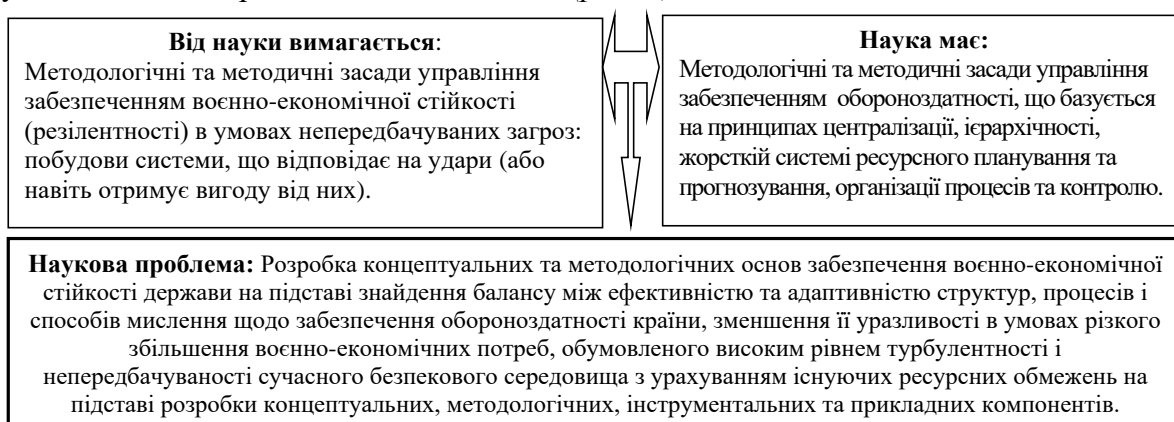

Рис. 2. Зміст наукової проблеми дослідження процесів забезпечення воєнно-економічної стійкості держави

Науковим фундаментом вирішення цієї проблеми є теоретичні дослідження, що формують парадигму стійкості (resilience), системного підходу та системного аналізу, адаптивного та когнітивного підходів в управлінні, багатокритеріального вибору рішень, тощо. Сформульована наукова проблема має методологічний, теоретичний і практичний аспекти. Комплексне вирішення проблеми з урахуванням цих аспектів визначає широке коло взаємопов'язаних проблемних питань дослідження.

Формування системи національної стійкості у сфері забезпечення національної безпеки та оборони останнім часом обумовлено підвищенням рівня невизначеності та появою нових загроз, передусім, пов'язаних із стрімким розвитком інформаційних технологій. Ландшафт загроз, що постійно змінюється, підкреслює труднощі, пов'язані з прагненням досягнення «повної безпеки». Замість цього уряди розвинутих країн намагаються інвестувати в формування системи національної стійкості, які можуть послідовно пом'якшувати ризики, що виникають, та з більшою оперативністю.

Формування нового об'єкту управління національної стійкістю в воєнно-економічній сфері (воєнно-економічної стійкості держави), розробка відповідного понятійного апарату, а також формування структури системи й механізмів її забезпечення – стають необхідними і обґрунтованими завданнями в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

Команда команд. Нові правила взаємодії у складному світі. Стенлі Маккрістал, Тантум Коллінз, Девід Сильверман, Кріс Фассел : пер. з англ. А. Жищинської. 4-те вид. Харків : Моноліт, 2024. 384 с.